

HET BELANG VAN SYSTEMEN

Voor kind, ouder en professional

AIT Studiedag maandag 16 november 2020

Tijd: 9.30 tot 17.00 uur

Locatie: de Reehorst
Bennekomseweg 24, 6717 LM Ede

INLEIDING

Het belang van systemen voor het kind, de ouder en de professional.

Voor professionals die werken met VHT en/of VIB is het van belang om kennis en inzicht te hebben in processen die (kunnen) spelen binnen (gezins)systemen. In systemen spelen relaties en interactiepatronen altijd een rol, onderhevig aan overleveringen en overtuigingen van generatie op generatie. Als dit stagnering oplevert, is het aansluiten op de (van nature gezonde) initiatieven hét aanknopingspunt om de vicieuze cirkel te doorbreken. Professionals werken met geduld, respect en tact aan verandering om het contact en daarmee de relatie weer te herstellen. Het empoweren van de relatie is daarbij van cruciaal belang.

Een kind wordt geboren in een driehoek. Daar vindt de eerste hechting plaats. Er is een vader, een moeder en een kind die samen het primaire systeem vormen en die van meet af aan als drie-eenheid in relatie met elkaar komen. Er is een relatie van de vader met het kind, de moeder met het kind, het kind met de vader, het kind met de moeder, ouders zijn elkaars partner en de partners zijn ouders. Een veelheid aan relaties om van te genieten en te leren, maar ook met risico op dissonanten.

Op een bepaald moment worden vanuit de relatie ook de broers en de zussen belangrijk voor de ontwikkeling. Een kind kan daardoor rekening houden met een ander, op zijn beurt wachten, samen spelen, communiceren, overleggen en afstemmen. De relatie tussen broers en zussen speelt een belangrijke rol in de ontwikkeling van het zelfbewustzijn en het bepaalt voor een gedeelte het zelfbeeld.

Er is ook sprake van relaties met grootouders, familie, burens, vrienden en kennissen. De leefomgeving buiten het gezin wordt belangrijk, zoals de opvang, de school en de 'peergroep'. Deze leefomgeving wordt onderdeel van het systeem en vormt een bron van mogelijkheden tot ontwikkeling.

In kwetsbare situaties, zoals bij een vroeggeboorte, (early life) stress, trauma of bij (fysieke) tekortkomingen en beperkingen, staat het systeem onmiddellijk onder druk. Wanneer een volwassene kwetsbaar wordt, bijvoorbeeld bij depressie, psychisch lijden, verslavingsproblematieken of dementie, is het de relatie met de kinderen die eronder lijdt en die om ondersteuning vraagt.

Deze studiedag gaat over systemen vanuit verschillende perspectieven bekeken en geeft handreikingen hoe de methodieken VHT & VIB daarbij ingezet kunnen worden.

Wij wensen u een leerzame en inspirerende dag toe.

Marij Eliëns, directeur AIT

ONTVANGST

9.30 tot 10.00 uur: **Inloop met koffie**

PLENAIR

10.00 tot 10.15 uur: **Inleiding Marij Eliëns**

10.15 tot 11.15 uur: **Broers, zussen, een unieke relatie levenslang.
Prof. dr. Frits Boer.**

Tijdens de plenaire presentatie in de ochtend bespreekt Frits Boer de algemene kenmerken van de broer/zus-relatie. Het verloop hiervan wordt geschetst, van geboorte tot ouderdom. Frits Boer staat stil bij de verschillende posities die kinderen in het gezin kunnen innemen; die van oudste, middelste, jongste, als een van een tweeling of als enig kind. En wat is de invloed van de ervaringen die broers en zussen samen hebben op de ontwikkeling? Hierbij wordt vooral de vorming van het zelfbeeld en agressieregulatie onder de loep genomen. Er wordt ook uitgebreid aandacht besteed aan 'speciale' broers of zussen, zij die een lichamelijke of geestelijke ziekte of beperking hebben. Wat ontleen zij aan hun broers/zussen en wat betekent het voor die broers/zussen

om op te groeien met zo'n 'speciale' broer of zus?

Prof. dr. Frits Boer is emeritus-hoogleraar kinder- en jeugdpsychiatrie bij het Amsterdam Universitair Medisch Centrum, locatie AMC. Hij was voorzitter van de Wetenschappelijke Raad van het Kenniscentrum. Zijn aandachtsgebieden zijn angst-, dwang- en traumagerelateerde slaapstoornissen bij kinderen en adolescenten en gezinsrelaties, in het bijzonder die tussen broers/zussen.

WORKSHOPS

11.30 tot 12.45 uur: **1e workshopronde**

LUNCH

12.45 tot 13.45 uur: **Lunchpauze**

PLENAIR

13.45 tot 14.45 uur:

Opgroeien in een driehoek. Marilène de Zeeuw

De ouder-kind relatie is een belangrijke focus in hulp aan gezinnen geworden. En dat is mooi, vertelt Marilène de Zeeuw tijdens de plenaire presentatie in de middag. De realiteit is dat (jonge) kinderen in een gezin geboren worden en opgroeien in een driehoek en niet in een 1-op-1 relatie. Marilène de Zeeuw vertelt over de gezinsontwikkeling tijdens zwangerschap en de eerste jaren, vanuit de systeemtheorie. Veel ouders gaan uit elkaar in deze fase en dat heeft alles te maken met vaardigheden om goed in driehoeken te kunnen functioneren. Tijdens de presentatie worden een aantal systemische begrippen praktisch uitgelegd en geïllustreerd met

beeldmateriaal.

Marilène de Zeeuw is Klinisch psycholoog, Infant Mental Health Specialist en gedragstherapeut en supervisor VGCT. Ze werkt in de specialistische GGZ met (zwangere) ouders en hun jonge baby, peuter of kleuter. Ze is hoofdleder Infancy aan de Landelijke Klinisch Psycholoog opleiding en verzorgt diverse trainingen op het vlak van de Infant Mental Health. Ze verzorgt regelmatig columns bij Vakblad VROEG.

PAUZE

14.45 tot 15.15 uur:

Theepauze

WORKSHOPS

15.15 tot 16.30 uur:

2^e workshopronde

Overzicht workshops

ZIEKENHUIZEN

1. VIB op de couveuseafdeling.

Nynke van der Werf en Dieuwke van Hijum.

In het Antonius Ziekenhuis Sneek wordt VIB ingezet tijdens de ziekenhuisopname op de couveuseafdeling. Omdat er vanwege vroeggeboorte en/of medische zorgen voor kersverse ouders vaak een hectische periode aanbreekt met veel zorgen over het welzijn van het kind, krijgen zij VIB aangeboden. Met behulp van VIB wordt ouders de mooie, 'gezonde' momenten meegegeven die er tijdens deze hectische periode ook zeker zijn. Deze momenten worden enerzijds vastgelegd voor de herinnering en anderzijds kan met deze beelden gericht worden op kindgerichte zorg omtrent het bevorderen van het hechtingsproces. Want met hechting kun je niet vroeg genoeg beginnen. De VIB-ers in het Antonius Ziekenhuis Sneek doen dit met veel enthousiasme en dit wordt tijdens de workshop aan de hand van beelden getoond.

Nynke van der Werf en Dieuwke van Hijum, pedagogisch team Kindergeneeskunde Antonius Ziekenhuis Sneek.

PREVENTIEVE ZORG (JGZ/GGD)

2. VIB-SamenStarten.

Lianne Verstraten en Lieske Eldering.

Sinds 2005 zijn Lianne en Lieske samen met het Nederlands Centrum voor Jeugdgezondheidszorg (NCJ), AIT en collega VIB-ers bezig om SamenStarten te trainen in de JGZ 0-4 jaar. Op het consultatiebureau wordt elk kind gezien en gevolgd in groei en ontwikkeling, in de context waarin het opgroeit. In deze workshop wordt VIB-SamenStarten vanuit twee perspectieven belicht:

1) vanuit het perspectief van de SamenStarten-professional: VIB een krachtig middel om te kijken naar je professie.

Lianne en Lieske nemen je mee in het leerproces van de professional en de rol van VIB hierin.

2) vanuit het perspectief van de SamenStarten-VIB-er; hoe leer je anderen beter naar zichzelf te kijken?

Lieske is opgeleid door Lianne en samen werken zij als VIB-er. Tijdens de workshop vertellen zij over deze opleiding: wat betekende dat in de praktijk?

SamenStarten is een programma binnen de Jeugdgezondheidszorg dat gericht is op het versterken van competenties bij ouders en op het vroegtijdig herkennen van (mogelijke) risico's, door een dialooggerichte klantbenadering, vroegsignalering én samenwerking op lokaal niveau. Samen met de ouders wordt de ontwikkeling van het kind binnen de opvoedingscontext besproken. SamenStarten is een programma, waarvan de regie, wat betreft de kwaliteitsborging en de verdere ontwikkeling, bij het NCJ ligt. Bij de toepassing van SamenStarten wordt gebruik gemaakt van VIB om de communicatie tussen professional en ouder te verbeteren. VIB als middel om de kwaliteit van de SamenStarten-consultvoering van de verpleegkundigen en jeugdartsen te trainen en te borgen wordt VIB-SamenStarten genoemd.

Medewerkers zijn enthousiast over de werkwijze en krijgen meer inzicht in de werkelijke ondersteuningsbehoefte van gezinnen. Ouders voelen zich meer gezien door de bespreking van de gezinssituatie.

Een JGZ/GGD-organisatie kan ervoor kiezen om een SamenStarten-VIB-er in te huren via AIT of om intern een SamenStarten-VIB-er op te leiden. De opleiding VIB-SamenStarten in de JGZ wordt aangeboden in nauwe samenwerking met AIT en NCJ. De opleiding VIB is geïntegreerd in het SamenStarten programma en wordt gegeven door gespecialiseerde opleiders.

Lianne Verstraten werkt als beleidsmedewerker JGZ en is SamenStarten-VIB-opleider bij de GGD Gelderland Midden. **Lieske Eldering** is jeugdverpleegkundige JGZ met beleidstaken en SamenStarten-VIB-er bij de GGD Gelderland Midden.

GGZ

3. Early life stress en/of trauma bij ouder of kind.

Marijke Weltevrede en Marlies Timpers.

Tijdens deze workshop gaan Marijke en Marlies in op hoe ingrijpende gebeurtenissen in de eerste levensjaren van een kind, doorwerken in de ouder-kindrelatie en de hechting tussen ouder en kind. Er wordt stilgestaan bij de ontwikkeling van het normale ouderschap en gekeken hoe anders deze ontwikkeling verloopt bij trauma of early life stress. Marijke en Marlies laten zien hoe met ouders gewerkt kan worden en hoe hen dit kan helpen bij het kijken naar de ouder-kindrelatie. Ze gebruiken daarbij de cirkel van veiligheid. Dit wordt tijdens de workshop geïllustreerd aan de hand van beelden van een begeleiding met VIB en er wordt stilgestaan bij hoe VIB kan helpen bij het repareren en herstellen van de relatie.

Marijke Weltevrede is orthopedagoog en VIB-er bij GGZE en Baby Extra. Zij is in opleiding tot IMH consulent (generalist). **Marlies Timpers** is sociaal psychiatrisch verpleegkundige en VIB-er bij GGZE en Baby Extra. Zij is in opleiding tot IMH consulent (generalist).

4. Samenwerken met gezinnen: EMDR en VHT bij vroege traumatische ervaringen van het jonge kind.

Charlotte van der Wall en Mariëtte Ruiter.

In de medische wereld denken artsen helaas nog vaak dat jonge kinderen zich niets kunnen herinneren van nare medische ingrepen op jonge leeftijd. Vanuit de kennis die we nu hebben weten we dat het lichaam herinneringen opslaat en dat vroege traumatische ervaringen enorme impact kunnen hebben op de ontwikkeling van het kind.

De aanpak die we kiezen is een combinatie van ouderbegeleiding/video-hometraining (VHT) en EMDR. Deze combinatie is van belang zodat niet alleen de traumatische ervaringen worden verwerkt, maar ook de gedragsveranderingen van het jonge kind vol vertrouwen ondersteund kunnen worden door de ouders.

In de workshop tonen Charlotte en Mariëtte beelden van de EMDR behandeling met de verhalenmethode, inclusief de EMDR van de future template en de inzet van VHT. Aan de hand van de beelden lichten zij toe hoe ouders (weer) vertrouwen hebben gekregen in hun intuïtief aanvoelen en begrijpen van hun kind en kunnen afstemmen op zijn/haar behoeften.

Na het volgen van deze workshop heb je meer kennis van de toepassing van EMDR, de verhalenmethode en de aandachtspunten bij het werken met ouders middels VHT.

Charlotte van der Wall is klinisch psycholoog/directeur Zorg bij KieN (GGZ). Supervisor EMDR, VGCT, KP, GZ. **Mariëtte Ruiter** is gezinsbehandelaar, pedagoog, VHT/(S)VIB-er en opleider VHT-VIB bij KieN.

SPECIALISTISCHE ZORG

5. Empowerment, hoe doe je dat? – (Herhaling)

Thea van Erp.

Wegens succes nogmaals op het programma.

VIB en VHT zijn bij uitstek methodieken die inzoomen op krachten en geslaagde contactmomenten. Het is de bedoeling om die mooi in beeld te brengen en er samen van te genieten. Cliënten, ouders en/of kinderen, zijn soms onzeker, vooral als hun gevoel van basisveiligheid wankel is. Zij roepen op dat de begeleider hen bevestiging gaat geven door veel te complimenteren. Ook bij onzekere kinderen ontstaat snel dit patroon. Maar is complimenteren wel altijd zo prettig en motiverend? Er zijn ook bedenkingen over de waarde en het nut van complimenten. Zeker als de complimenten overdreven of onoprecht over komen, lijkt het als een gehanteerd trucje. Soms lijkt het dan alsof degene die het compliment geeft, zich boven de ander plaatst. Alsof je iemand prijst die iets heeft gedaan zoals jij vindt dat het zou moeten. Dat is nu juist wat veel hulpverleners niet voor ogen hebben, want daarmee ontstaat het risico dat de cliënt afhankelijk wordt van de goedkeuring van de begeleider. We hebben allemaal behoefte aan erkenning, om gezien te worden in onze inspanningen, maar er zijn veel manieren om deze erkenning te geven. In deze presentatie zullen we gaan kijken naar effectieve manieren van bevestiging geven. We zullen in beelden zien wat het effect is van instemmend benoemen in alle lagen van de begeleiding; bij het kind, bij de ouder en bij de supervisant. Want ook met betrekking tot dit thema spelen parallelprocessen een grote rol.

Thea van Erp is opleider VHT, VIB en VIB-G bij de Combinatie Jeugdzorg.

6. Dagbesteding en re-integratie met VIB. – (Herhaling)

Judith Berkhout.

Wegens succes nogmaals op het programma. Geëvalueerd als bijzonder en out of the box.

Stichting Wings of Change heeft als doelstelling om sociale interactie en het benutten en ontdekken van de eigen mogelijkheden, te bieden aan de kwetsbare doelgroepen in de maatschappij. Mensen kunnen mee- en samenwerken aan activiteiten op het centrum en zo ontwikkelen en re-integreren. Men kan weer tot zichzelf komen, midden in de natuur en tussen de dieren. De mensen die werkzaam zijn op de dagbesteding bouwen het vertrouwen op weer nuttig bezig te kunnen zijn, leuke activiteiten te hebben en weer te kunnen genieten van hun dag. Er is veel interactie onderling tussen mensen, jong en oud en met de dieren. Het werken met de roofvogels zorgt ervoor dat de deelnemer meer zelfvertrouwen krijgt. Door VIB toe te passen tijdens deze activiteiten kunnen zij deze ervaringen terugkijken en zien. Deze workshop laat beleven hoe Judith haar expertise inzet in contact met Jong Volwassenen.

Een opmerking uit de evaluatie van Judith haar presentatie tijdens de studiedag van 18 november 2019: “de workshop van Wings off Change was indrukwekkend, fantastisch out of the box en zeer bevlogen.”

Judith Berkhout is pedagogisch hulpverlener, VHT/VIB-er en werkzaam als zelfstandige bij Stichting Wings of Change in Andijk.

GEHANDICAPTENZORG

7. Beelden kunnen helend werken bij het ervaren van verlies.

Rian Bosma en Marlies Ettema.

Het is een uitdaging voor professionals om aan te sluiten bij het proces van ouders die nog aan het verwerken zijn dat hun kind een taalontwikkelingsstoornis (TOS) of gehoorverlies heeft. In hun interactieve workshop gaan Rian en Marlies in op het afstemmen d.m.v. VHT en hoe dit helend kan zijn. Er wordt gewerkt met beelden uit thuisituaties waarbij verlieservaringen omgezet worden in kansen en kracht. Ouders kunnen verlies ervaren, bij confrontatie van eigen jeugdherinneringen of acceptatie van de problematiek van hun kind. Er kunnen tijdens de micro-analyse pijnlijke herinneringen boven komen. Jezelf herkennen in je kind kan een eerste stap zijn op weg naar een vernieuwde kijk op de relatie met je kind. Patronen kunnen doorbroken worden als de ouder ontdekt dat zij wel kan geven wat zij zelf zo graag had willen ontvangen in haar jeugd. Als we ons inleven in het kind en zijn wereld, dan hebben we meer begrip voor wat hij of zij nodig heeft en van ons vraagt tijdens het opvoeden.

Marlies Ettema is IOG en werkt als jeugdmaatschappelijk werker bij Prinsensichting. Rian Bosma is opleidingscoördinator bij AIT en systeem gericht behandelaar. Zij werkt bij Kentalis.

8. Balans in beweging. Wanneer je de wereld om je heen niet als vanzelfsprekend ervaart.

Lucie Engelen.

Deze workshop laat je zien en ervaren hoe het is als je tussen wal en schip dreigt te vallen. De ontwikkeling van jongeren met een verstandelijke beperking die acuut thuis kwamen te zitten omdat geen enkele instantie hen kon begeleiden, staat hierin centraal. Bij deze jongeren was sprake van agressie zowel op zichzelf als op de ander gericht. Een nijpende situatie. Het gaat om jongeren waarbij de sociaal emotionele ontwikkeling een stuk lager ligt dan hun verstandelijke ontwikkeling. Deze discrepantie maakt dat de begeleiding rondom deze jongeren zeer nauw luistert.

De methodieken VIB en VHT worden hierbij ingezet, zodat de opgaande spiraal, de ontwikkelingsmogelijkheden en - kansen zoveel mogelijk worden benut. Het eerste uitgangspunt hierbij is het opbouwen van een veilige relatie waardoor de jongeren zich begrepen voelen en vandaaruit kunnen groeien. De kwaliteit van de relatie en de kwaliteit van de interactie is middels de beelden goed te zien.

Lucie nodigt je uit om deze workshop mee te beleven en te ervaren waardoor jouw kijk en het inzetten van de methodiek wordt vergroot. Daar waar een uitzichtloze toekomst verandert in een liefdevolle ontmoeting waarin de kern van het bestaansrecht wordt geraakt. Om in de woorden van Zozijn te spreken: "We zien elkaar."

Lucie Engelen is opleider VHT en VIB en werkt bij Zozijn.

LOGOPEDIE EN ONDERWIJS

9. 'Meer met Muziek' – in de vroegbehandeling van kinderen met een taalontwikkelingsstoornis (TOS).

Saskia Koning.

Muziek/zingen is een prachtig middel om interactie en communicatie op gang te brengen en spraak/taal te stimuleren. Muziek bestaat net als gesproken taal uit georganiseerd geluid. Muziek en taal zijn dan ook nauw met elkaar verweven. Uit hersenonderzoek bij kinderen met en zonder taalontwikkelingsstoornissen blijkt dat de neurale systemen om taal en muziek te verwerken, sterk met elkaar samenhangen. Zingen of een muziek- of ritme-instrument bespelen heeft bijvoorbeeld een positief effect op de ontwikkeling van de auditieve aandacht en informatieverwerking. Maar bovenal brengt muziek veel plezier en werkt muziek heel verbindend!

Binnen de Vroegbehandeling (TOS) bij Pento wordt daarom veel gebruik gemaakt van muziek/zingen. Saskia Koning zal aan de hand van video-opnames vertellen over het gebruik van muziek binnen de behandeling van kinderen met een taalontwikkelingsstoornis. En.....er zal gezongen worden!

Een workshop gericht op pedagogisch hulpverleners en kindverpleegkundigen in ziekenhuizen, professionals voor het jonge kind in de JGZ, kinderopvang en onderwijs, gehandicaptenzorg en jeugdzorg. Taal- en interactievaardigheden voor het jonge kind met een uitstapje naar meer muziek.

Saskia Koning is logopedist en 'Muziek op Schoot' docent. Ook is zij VIB-er en instructor van het Hanen ouderprogramma 'Praten doe je met z'n tweeën'.

VOLWASSENENZORG

10. VIB voor de volwassenenzorg.

Dionne van Wezenbeek en Margo Boomsma.

Ook voor volwassenen wordt VIB als begeleidingsinstrument ingezet. Dionne en Margo staan stil bij hoe de mantelzorger (vaak kinderen en/of kleinkinderen) ondersteund kan worden om het contact met de volwassene met dementie zo optimaal mogelijk te houden, waardoor de kwaliteit van leven van deze volwassene zo goed mogelijk blijft. Er zal samen gekeken worden naar hoe belangrijk omgevingsfactoren zijn en hoe je die zo gunstig mogelijk kunt maken voor die volwassene met dementie. Die omgeving bestaat uit de woon-/leefomgeving, de aangeboden dagstructuur met de bijbehorende prikkels en

de interactie van jezelf met iemand met dementie. Vooral de interactie zal belicht worden. VIB sluit aan bij zowel de mogelijkheden van de cliënt, de behoefte van de mantelzorger als op het vakmanschap van de professionals.

Dionne en Margo zullen aan de hand van beelden, o.a. kennis over de breinontwikkeling (psycho-educatie) geven. Met deze kennis kunnen de initiatieven van de "oudere met dementie" beter begrepen worden. Dit kan de sleutel zijn om te weten wat er afspeelt in het hoofd van de volwassene die dementie heeft/krijgt. Als de initiatieven van de oudere met dementie gezien en begrepen worden, zal dit ten goede komen aan de afstemming en het contact met elkaar!

Dionne van Wezenbeek is werkzaam als opleider VHT en VIB verbonden aan de AIT. **Margo Boomsma** is werkzaam als opleider VHT en VIB verbonden aan de AIT. Daarnaast is ze medeontwikkelaar van - en docent bij de GVP opleiding (Gespecialiseerde Verzorgende Psychogeriatric). Het "contact maken" op een "afgestemde wijze" staat bij beiden centraal!

BLIND DATEN VOOR VHT-ERS en VIB-ERS

11. Overeenkomsten en tegenstellingen benoemen en elkaar begrijpen.

Truus van der Veen en Ingrid van Kruysbergen.

Wie gaat deze uitdaging aan? Samen kijken, samen leren. Een blind date betekent letterlijk een afspraak met iemand die je niet kent. Wij willen in deze workshop professionals, die elkaar niet kennen, met diverse achtergronden en persoonlijkheden bij elkaar brengen om samen naar beelden te kijken en hierover uit te wisselen. Ieder vanuit zijn/haar eigen perspectief en met de eigen bril op. Denk aan het toepassen van cluster vier van het basiscommunicatieschema. Zodat we elkaar kunnen ontmoeten, inspireren en verrijken in de manier van kijken en analyseren. Vaak zien we dat, naast de gemeenschappelijke basis van de basiscommunicatie die we hebben, beelden vanuit verschillend perspectief worden bekeken en geïnterpreteerd. Dit gebeurt niet alleen op grond van verschil in werkveld, de bijbehorende kennis en expertise, maar ook omdat mentaliseren persoonlijk is. We willen hier in deze workshop expliciet de ruimte aan geven. De uitdaging is, om dit aanvullend op elkaar te doen. Het doel van de workshop is om gezamenlijk beelden te analyseren en te interpreteren met professionals vanuit verschillende werkvelden, met erkenning van en waardering voor elkaars kennis en kunde. Zodat het geheel meer is dan de som der delen. Basiscommunicatie toepassen tijdens deze workshop vraagt discipline van de deelnemers en nauwkeurig voorzitterschap van de workshopleiders. Wij denken dat het leuk en vooral inspirerend wordt. Dus ga deze uitdaging aan en schrijf je in. Wij hebben er zin in!

Truus van der Veen is AIT-opleidingscoördinator vanuit het steunpunt TriAde. Ingrid van Kruysbergen is AIT-opleidingscoördinator vanuit het steunpunt Entréa.

WORKSHOP AANSLUITEND OP CENTRALE LEZING

12. Verstoorde broer/zusrelaties in jeugd en volwassenheid - wat doe je eraan?

Prof. dr. Frits Boer.

Ouders van opgroeiende kinderen noemen hun onderlinge geruzie vaak als grootste probleem. Tegelijk is er het besef dat dit een heel normaal verschijnsel is. Wanneer is ruzie, of onderlinge rivaliteit meer dan een normaal verschijnsel? Wat kun je er dan aan doen? En kun je het ook voorkomen?

In de volwassenheid zijn de relaties tussen broers en zussen vaak goed. Maar lang niet altijd. Erger nog dan ruzie is misschien wel de ander niet meer willen zien. Ook hier geldt de vraag wat je eraan kunt doen. In deze workshop staan we stil bij verstoorde relaties en manieren om die te verbeteren.

Prof. dr. Frits Boer is emeritus-hoogleraar kinder- en jeugdpsychiatrie bij het Amsterdam Universitair Medisch Centrum, locatie AMC. Hij was voorzitter van de Wetenschappelijke Raad van het Kenniscentrum. Zijn aandachtsgebieden zijn angst-, dwang- en traumagerelateerde slaapstoornissen bij kinderen en adolescenten en gezinsrelaties, in het bijzonder die tussen broers/zussen.

Aanmelden via <https://www.aitnl.org/ait-studiedagen/>

